

Industriální dějiny Krásnolipska na pozadí osudu rodiny Jägerů

Richard Sladký

PŘÍRODNÍ
ŠKOLA

Gymnázium Přírodní škola, o. p. s.

Autor: Richard Sladký

Vedoucí práce: RNDr. Marek Matura, Ph.D.

Datum odevzdání: 16. 12. 2013

Poděkování:

- **RNDr. Marku Maturovi, Ph.D.**
za podmětné konzultace a vedení mé práce

- **PhDr. Jaroslavu Najbertovi**
za korekci a objektivní přístup k textům

- **Bc. Veronice Sladké**
za ochotnou pomoc při psaní a velkou podporu

- **Mgr. Janu Němcovi**
za příjemné přijetí v děčínském archivu

- **panu Milanu Sudkovi**
za poskytnutí fotografií současného stavu vily
a sdělení důležitých informací o historii vily

Obsah

1.	Úvod a cíle	1
2.	Postup práce	3
3.	Krásnolipsko	4
3.1.	Obecná charakteristika oblasti	4
3.2.	Historie	4
3.3.	Začátky textilní výroby a období industrializace	6
3.4.	Textilní továrny Krásnolipska.....	8
3.5.	Vyhnání německy mluvícího obyvatelstva	10
3.6.	Současnost.....	11
4.	Gustav Adolf Jäger.....	12
4.1.	Rodina a původ.....	12
4.2.	Založení podniku.....	13
4.3.	Odsun a znárodnění.....	16
4.4.	Uzavření podniku	18
5.	Vila Jäger stavebně historický vývoj	20
5.1.	Situace	20
5.2.	Projekt, výstavba a řešení dispozice.....	20
5.3.	Historie	22
5.4.	Současnost.....	23
6.	Závěr.	26
7.	Prameny a literatura	28

1. Úvod a cíle

Českosaské Švýcarsko je asi to první, co vás napadne, když se řekne Krásnolipsko. V současné době láká tento kout severních Čech především národním parkem a krásnou přírodou. Tato oblast současně ale má i své stinné stránky. Například stále trvající sociální problémy či opuštěné a rozpadající se objekty. Bylo tomu ale tak i dříve? Kolik z vás by dnes uvěřilo, že právě Šluknovsko, kde se nachází i Krásná Lípa, byl nejvyspělejší region Rakousko-uherské monarchie, že právě tady se nacházely nejvyspělejší textilní továrny Československa, vznikaly tu první turistické spolky nebo nejstarší naučná stezka na území dnešní České republiky.

Dřívější vyspělost regionu je v dnešní době už málo patrná. Když se procházíte Krásnou Lípou nebo jejím blízkým okolím, všimnete si nejspíš hloučků značkově oblečených turistů, kteří se mísí mezi levněji oblečené místní. Na nově opraveném náměstí vás patrně zaujme nová kašna s vodotryskem, replika bývalého mostu přes Křinici, která je skrytá pod náměstím, nebo moderní Apart Hotel. V průběhu dne toto náměstí žije návštěvami turistů a cyklistů, kteří chtějí objevit krásy zdejší přírody. Ale po zavírací době informačního centra a obchodů se návštěvníci vytratí a náměstí úplně změní odstín novoty a okázalosti na bezútěšnou přítomnost nouze místních trvalých obyvatel. Kdybyste šli jakoukoli jinou ulicí, budete stále narážet na krásné, leč neudržované budovy dnes již nefungujících továren a vil továrníku, na kterých lze spatřit jen odlesk bývalé krásy, slávy a úspěchu z dob Rakouska-Uherska a první republiky.

Co se stalo, že dnes už vidíme jen pasivní pozůstatky oné pohnuté historie, od které nás nedělí ani sto let? Kam zmizeli bohatí továrníci a jejich vážené manželky i celé jejich rodiny, proč tu i nadále nežijí ve svých vilách a neřídí své podniky? Tyto otázky si kladu během návštěv místního kraje již od dětských let.

Rozhodl jsem se proto, že se v rámci své práce zaměřím na příběh vily, která mě mezi jinými zvláště zaujala. Vilu si v letech 1907-1908 nechala postavit rodina Gustava Adolfa Jägera st.¹. Rodina Jägerů vlastnila podnik, který vyráběl mimo jiné Jägerovo spodní prádlo, takzvané „jégrovky“, jejichž jméno mělo evropský zvuk a dodnes se tento pojem živě používá. Chtěl bych sobě i čtenářům přiblížit, kdo vilu postavil, jaká rodina v ní žila a co se s ní stalo, co se dělo po znárodnění, jaký příběh měla továrna, která patřila k vile, zda-li fungovala i po roce 1945. Práci jsem si rozdělil do tří hlavních témat:

1. Historie Krásné Lípy a jejího okolí, především období od poloviny 19. století do konce druhé světové války. Na základě historických dat bych se chtěl pokusit odpovědět na otázku: Proč právě v této oblasti se takovým způsobem rozvinul textilní průmysl?
2. Textilní podnikání rodiny Jägerů. Jaký je rodinný příběh a co vedlo Gustava Adolfa Jägera st. k podnikání v textilním průmyslu? Jak se dařilo rodinnému podniku²?
3. Dokumentace Jägerovy vily. Cílem bylo shromáždit dostupné materiály a sestavit historii vily od výstavby po současnost.

¹ Označení st. tzn. starší a ml. tzn. mladší jsou v textu pouze přidány pro jasnější orientaci v textu, protože majitelé firmy se jmenovali stejně a bez rozlišení by mohly vzniknout nejasnosti.

² Gustav Jäger Strick- und Wirkwaren-Fabrik Schönbüchel

2. Postup práce

Nejprve jsem se musel rozhodnout, který objekt zpracuji. V Krásné Lípě a okolí se nacházelo hned několik možností, ale protože mě velice zaujala vila továrníka Gustava Adolfa Jägera st., tak jsem si vybral právě tuto vilu.

Když jsem měl vybraný objekt, začal jsem shromažďovat historické prameny. Kromě knih, matrik a dalších odborných publikací, také obrazové dokumenty, jako jsou dobové fotografie, návrhy a plány pro výstavbu vily. Nejdůležitějším místem pro získání archivního materiálu byl Státní okresní archiv v Děčíně, kam jsem podniknul celkem čtyři návštěvy. Práci mi velice usnadnily naskenované farní matriky, z kterých jsem čerpal informace pro rodokmen rodiny Jägerů. Pomohly mi i další místní instituce, především Muzeum Rumburk, což je pobočka Oblastního muzea v Děčíně, informační centrum národního parku České Švýcarsko se sídlem v Domě Českého Švýcarska na Křínickém náměstí v Krásné Lípě a Městský úřad Krásná Lípa. Dalším velkým zdrojem pro mě byla Národní knihovna České republiky, kde jsem si ofotil důležité odborné knižní publikace, které se týkaly podnikání v severních Čechách a historie šluknovského výběžku či publikovaly dobový obrazový materiál. V neposlední řadě jsem navštívil Oddělení fondů samosprávy a státní správy z let 1918-1945 - 3. oddělení národního archivu, kde mi bylo umožněno nahlédnout do sčítání obyvatel. V této fázi jsem také navštívil interiéry vily a provedl informativní rozhovor se správcem objektu. Správce mi popsal historii domu po znárodnění, přičemž vycházel ze svých vlastních vzpomínek

V poslední fázi jsem měl za úkol porozumět shromážděným historickým materiálům, které byly většinou psané německy a někdy i kurentem, což pro mě znamenalo naučit se toto dnes již běžně nepoužívané písmo číst. Z těchto materiálů jsem potom vycházel při psaní mé práce.

3. Krásnolipsko

3.1. Obecná charakteristika oblasti

Část šluknovského výběžku, která je často souhrnně označována jako Krásnolipsko, se nachází v okolí Krásné Lípy³ (Příloha 3, Obr. 1-2). V současné době je tento region nejvíce spojován s Národním parkem České Švýcarsko⁴, kvůli kterému sem míří velké počty turistů a cyklistů. Hlavní informační centrum a sídlo národního parku sídlí na Křinickém náměstí v Krásné Lípě (Příloha 3, Obr. 3). Celý region trpí různými sociálními problémy, které pramení z radikálního narušení původního složení obyvatelstva, které se změnilo po odsunutí německy mluvícího obyvatelstva po druhé světové válce. Místo něj sem bylo dosídleno jiné.

Stále však můžeme vidět známky dřívějšího života z druhé poloviny 19. století a doby první republiky, především v těch nejmenších detailech, jako jsou například zahradní rostliny a ovocné stromy uprostřed lesa nebo stráně a bývalé rybníky nebo celé zaniklé vesnice.

3.2. Historie

Region byl kolonizován v druhé polovině 13. století za vlády Přemysla Otakara II. Do té doby byla tato krajina pustá. Stálo zde pouze několik strážních hradů a pevností, které střežily starou kupeckou stezku z Drážďan do Žitavy. Noví obyvatelé přicházeli jak z Čech tak především z německy mluvících oblastí. Původní obyvatelé Krásné Lípy pocházeli

³ Krásná Lípa 3607 obyvatel (Melichar, 2008)

⁴ Národní park České Švýcarsko vyhlášen v roce 2000

především z Durynska a do této oblasti přišli někdy okolo roku 1270.

V roce 1317 zřídil Adam Berka z Dubé a Lipé zdejší rychtu a prvním rychtářem se stal Fabian Zimmermann (Kronika města Krásné Lípy). Místní obyvatelstvo se živilo zejména chovem dobytka a drobným zemědělstvím.

V roce 1337 byl vypálen nedaleký hrad Tolštejn, protože se v něm usídlil loupeživý rytíř Waldemar Tannenwald a o dva roky později stejně dopadl i strážní hrad Krásný Buk (Kronika města Krásné Lípy), protože se sem loupeživý rytíř přesunul. Záznam o prvním faráři najdeme již v roce 1361 (Kronika města Krásné Lípy), kdy byl krásnolipským farářem jmenován Klenrik Nikolaus. Roku 1612 se objevují první zmínky o krásnolipské škole (Kronika města Krásné Lípy). Už o třicet let poté, tedy v roce 1654, zde žije 800 obyvatel (Melichar, 2008) a jejich počet se stále zvyšuje.

Podle kroniky města Krásné Lípy se v zimě roku 1428 utábořili v Krásné Lípě husité, kteří začátkem jara táhli směrem na Žitavu. Další vojska přišla až za třicetileté války, tehdy se tu zdrželi po delší dobu především Švédové. Hned po té v roce 1619 se zde zastavilo anglické vojsko čítající 2000 vojáků, které také táhlo do bitev proti katolíkům. Vojska samozřejmě nenechala krajinu bez dotčení, naopak zpomalila rozvoj a poničila infrastrukturu.

V roce 1731 byla Krásná Lípa povýšena na město (viz. kap. 3.3.) a od roku 1870 disponuje město Krásná Lípa svým vlastním městským znakem, jehož návrhy vytvořil akademický malíř August Frind. August Frind (1852-1924) byl krásnolipským rodákem, který se díky mecenášské podpoře

1317 ustanovení rychty
v Krásné Lípě

1337 vypálení hradu
Tolštejn

1339 vypálení Krásného
Buku

1361 vznik farnosti
v Krásné Lípě

1612 založení školy

1428 husité v Krásné Lípě

Třicetiletá válka

1619 anglické vojsko
v Krásné Lípě

1731 Krásná Lípa
povýšena na město

1870 městský znak

1726 nejstarší dodnes
stojící dům ve městě

1754-1758 výstavba
kostela
sv. Máří Magdalény

16. stol. začátek rozvoje
textilní výroby

17. a 18. stol. rozvoj města

Příchod anglického
odborníka lorda
Johna Barnese

1766 vznik
punčochářského cechu

18. stol. rozkvět textilního
průmyslu v Krásné Lípě

místní továrnické rodiny Karla Dittricha mohl plně věnovat malování. Rodina Dittrichů mu dokonce zaplatila studia na prestižní drážďanské umělecké akademii. August Frind pobýval v takzvaném domě „U Frinda“ (Příloha 3, Obr. 4), což je nejstarší stojící dům ve městě postavený v roce 1726 (Osada Kopec. Krásná Lípa [online]). Tento dům je typickou ukázkou podstávkové architektury - místního speciálního typu lidové roubené architektury. Podstávka je typ podpěrného systému, který pomáhá roubeným stěnám držet tíhu krovu a případně i patra budovy. K dalším významným památkám Krásné Lípy určitě patří barokní kostel sv. Máří Magdalény (Příloha 3, Obr. 5-8), postavený v letech 1754-1758, který stojí na místě staršího dřevěného kostelíka.

3.3. Začátky textilní výroby a období industrializace

Kořeny rozvoje textilního průmyslu sahají do 16. století, kdy se začíná objevovat domácí spřádání lnu a tkalcovství. Později přibýlo i bělení plátna a další související řemesla. Díky tomu se obec Krásná Lípa i sousední obce začínaly rozrůstat, a proto majitel panství hrabě Filip Josef Kinský požádal o povýšení Krásné Lípy na město, čemuž bylo vyhověno v roce 1731 z vůle císaře Karla VI. Hrabě Kinský také pozval anglického lorda Johna Barnese, velkého odborníka na textilní výrobu a průmysl, s jehož pomocí v Krásné Lípě začala fungovat textilní manufaktura. Dokonce zde roku 1766 vznikl punčochářský cech. (Melichar, 2008)

Začátek velkého rozkvětu průmyslu spadá právě do 18. století, kdy se z Krásné Lípy stalo centrum textilního průmyslu. Malé město se během několika let vypracovalo na kulturní centrum okolí. Rychlý rozvoj města byl zapříčiněn hlavně tím, že se ve městě a v jeho blízkosti nacházely všechny důležité podniky,

kteře společně pokryly celý výrobní proces. Do města proto přicházely pouze suroviny, ale město opouštěly už hotové zabalené výrobky připravené na distribuci v rámci Rakouska-Uherska a na export do zahraničí. To vše bylo možné proto, že se ve městě nacházely kromě textilek i další podniky, které vyráběly další nutné doplňky. Mezi tyto „doplňkové“ podniky patřily niťárny, knoflíkárny ale také továrny, které vyráběly kartónové obaly, jehly do pletacích strojů a obchodní a reklamní tiskopisy. V oblasti Šluknovska byste v 18. stol. našli podniky specializované na stužky a stuhy nebo například první rakousko-uherský podnik na výrobu umělých textilních květin.

Už začátkem 19. století byla Krásná Lípa známá jako významné obchodní a manufakturní centrum s 3700 obyvateli⁵, kteří pracovali především v místních 22 bělidlech, 12 barvírnách, 1 kartounce, 13 punčochářských podnicích a 6 pilách (Melichar, 2008). Také tu v roce 1875 vznikla odborná pletařská škola (Příloha 3, Obr. 9).

Není divu, že společenský život si tu už v té době držel vysokou úroveň. Ve městě byla brzy zavedena kanalizace a vodovod a ulice byly vydlážděny a osvětleny (Příloha 3, Obr. 10-15). To všechno je možné především díky bohatým mecenášům, jakými byla například továrnická rodina Dittrichů nebo příslušníci rodu Hielle. Kromě toho město disponovalo dobrou občanskou vybaveností. Nacházela se zde škola, pošta, mnoho zábavních a restauračních podniků (Melichar, 2008). Také zde vzniklo velké množství staveb jevící známky dobového přepychu místních obyvatel: honosná budova městského úřadu, lázně, hotel a další. Fungovala zde dostavníková doprava a v roce 1869 byla do Krásné Lípy zavedena železnice (Příloha 3, Obr. 16). Kultura se zde samozřejmě těšila velice

19. stol. významné
obchodní centrum

1875 vznik
odborné
pletařské školy

1869 zavedení železnice

⁵ V té době měl Děčín přibližně poloviční počet obyvatel (Melichar, 2008)

Rudolf Kögler – první
naučná stezka v Čechách

19. stol. výstavba
nemocnice a elektrárny

1849 založení podniku
Hille & Dittrich

1857 koupě tkalcovny
a přádelny v Polsku

vysoké úrovni. Vznikaly tu orchestry, pěvecké sbory a turistický spolek⁶, do kterého vstoupil i místní amatérský geolog a astrolog Rudolf Kögler z vesnice Zahrady. Tento nadšenec vytvořil první naučnou stezku na území České Republiky a také autentickou geologickou mapu lužického žulového zlomu. Na konci 19. století byla v Krásné Lípě vystavěna elektrárna a o pár let později přibyla i nemocnice. Nemůžeme opomenout zdejší propracovaný vodohospodářský systém, díky kterému zde fungovalo splavování šindele a také mnoho zdejších podniků bylo poháněno vodní silou. Kromě zpevněných koryt potoků a říček zde vznikaly i umělé kanály.

3.4. Textilní továrny Krásnolipska

Krásnolipských textilních podniků bylo opravdu velké množství, proto zde kromě podniku Gustava Jägera uvádím pouze ty největší.

Prvním velkým krásnolipským textilním podnikem byla firma Hille & Dittrich, která vznikla v roce 1849 a byla to obchodní společnost, která nakupovala domácí textilní výrobky a potom je dál prodávala. Její sídlo bylo v Krásné Lípě a pobočka se nacházela v Šumperku. Protože firma prosperovala, mohla si v roce 1857 dovolit koupit přádelnu a tkalcovnu v městečku Zyrardow v Ruském Polsku. Továrna se rozrůstala a měla až 12 000 dělníků, pro které byla postavena obytná čtvrť s vlastní infrastrukturou (Němec, 2012). Rodina Hille se výrazně podílela na finanční podpoře Krásné Lípy. Své rodinné sídlo v novorenesančním slohu si vystavěla v Pražské ulici. Během první světové války byly podniky v Polsku z velké části zničeny a později zkonfiskovány státem.

⁶ Horský spolek pro nejsevernější Čechy - 1885

Další podnik založil obchodník s plátnem a přízí Elias Hielle. Podnik vznikl pod názvem Hielle & Wünschner und ROHI v roce 1851. Stejně jako firma Heille & Dittrich i v tomto případě se firma vypracovala postupně z obchodů s domácím zbožím. V roce 1873 byla postavena mechanická tkalcovna, ke které v roce 1887 přibyla přádelna a barevna. V roce 1895 zaměstnával závod 650 dělníků (Němec & Joza, 2012). Firma se specializovala na zpracování vlny pro výrobu látek a příkrývek. K závodu patřila továrna v Rumburku. Roku 1896 přibyla k závodu krásnolipská přádelna Antona Friedricha⁷ a také byla rozšířena původní továrna. Podnik byl později rozdělen mezi dva syny Paula Hielleho Fritze a Rolfa. Po druhé světové válce převzal část objektů národní podnik Elite Varnsdorf.

1851 Hielle & Wünschner und ROHI

1873 výstavba mechanické tkalcovny

1887 přibyla přádelna

Největší krásnolipskou pletárnu založil Stefan Schindler, který zakoupil dům č. p. 358 v Krásné Lípě a začal na několika stávcích vyrábět punčochové zboží (Němec & Joza, 2012). V roce 1884 se stal majitelem podniku Stefanův syn Adolf, který podnik rozšířil o továrnu poháněnou parním strojem. Jeho společníkem se stal zakladatelův zeť Josef Franz Palme, kterému podnik vděčí za nejlepší éru svého fungování. V letech 1911 - 1925 přibyl velký výrobní komplex a v roce 1929 ještě další funkcionalistická tovární budova, kterou navrhl významný drážďanský architekt Hans Richter. Později Richter navrhl i vilu Franze Palmeho, což je největší česká funkcionalistická vila (Němec & Joza, 2012). Po znárodnění přešly budovy do majetku národního podniku Elite Varnsdorf.

1884 založení největšího krásnolipského podniku Stefan Schindler

1911-1925 výrobní komplex

1929 funkcionalistická tovární budova podle návrhu Hanse Richtera

V roce 1833 založil Philipp Michel svůj textilní podnik v Zahradách⁸. I on začal nejdříve s obchodováním s domácími výrobky. Později v roce 1866 vstoupili do podniku jeho dva

1833 začátek výroby podniku Philipp Michel's Söhne

⁷ Byla to první krásnolipská továrna poháněná parním strojem. (Němec & Joza, 2012)

⁸ Součást Krásné Lípy

1871 mechanická pletárna
na parní pohon

1947 ukončení provozu
podniku

synové Ferdinand a Eduard. Tím vznikla firma Philipp Michel's Söhne. Ferdinand a Eduard vybudovali v Zahradách roku 1871 mechanickou pletárnu na parní pohon, později roku 1910 přibily další provozy, v nichž bylo před první světovou válkou zaměstnáno víc jak 1 000 dělníků. Firma vyráběla bavlněné a hedvábné punčochy, které odebíral i císařský dvůr ve Vídni. Ve třicátých letech ohlásila firma bankrot a zastavila provoz, ale pravnuk zakladatele podnik zachránil a pokračoval ve výrobě až do znárodnění. I po druhé světové válce fungovala továrna jako státní závod, ale z důvodů nedostatku pracovní síly byl provoz zrušen v roce 1947.

K dalším méně významným Krásnolipským závodům patřil podnik Antona Wenzela, továrna Johanna Heinricha Vattera nebo firma Johanna Hampfa a synů.

3.5. Vyhnání německy mluvícího obyvatelstva

Asi k nejotřesnější části osudu této oblasti patří vyhnání německy mluvícího obyvatelstva. Záměrně používám slovo „vyhnání“, přestože se většinou mluví o odsunu, ale já jsem přesvědčen, že to, co se tu dělo, bylo opravdu vyhnání místního obyvatelstva. Bohužel k tomuto období v této oblasti se dochovalo velice málo informací, proto je tento text velice stručný. Velká část těchto informací byla zničena již během odsunu a zbytek byl postupně zapomenut.

Vyhnání německého obyvatelstva, které proběhlo velice rychle⁹, způsobilo úpadek místního průmyslu, který byl v té době na velice vysoké úrovni. Konec zdejšího podnikání také urychlilo uzavření hranic a zpretrhání obchodních vazeb, které dříve

⁹ Hlavní vlna divokého odsunu začala hned po konci druhé světové války a celkově odsun ustal až na konci padesátých let.

z velké části mířily do Německa a dále do dalších západoevropských států. Z důvodů uzavírání podniků odcházeli lidé za prací do jiných míst, což vedlo k vylištění oblasti, která se od konce 50. let stávala čím dál více opuštěnou a bezútěšnou. Jenom v Krásné Lípě zmizelo přes 400 domů. K záchraně stovek prázdných a neobývaných objektů, kterým hrozila zkáza, přispěl do jisté míry rozvoj chalupářství.

3.6. Současnost

V současné době je pro Krásnou Lípou velmi důležitý turistický ruch, který je spojen s národním parkem České Švýcarsko a jehož centrum sídlí v Krásné Lípě. Jak dále píše Melichar, má město velký potenciál, aby se z něj stalo centrum služeb pro blízké okolí a turistický ruch.

I dnes působí v Krásné Lípě a okolí několik firem. K současně fungujícím podnikům patří například: COLOR TEX, Novia (textilní továrny), DEMOS (stavební firma), DIOSNA C. S. (strojírenství), LEKO a Okenplast (výroba plastových oken a dveří), SANGEL (montáž kabelů), Spurný Fa (autodoprava, oprava kamionů), Tisk Krásná Lípa, Topoz Lípa (strojírenství), UNITEX, spol. s. r. o. (plastová okna, pekárenské stroje), (Němec, Joza, 2012).

4. Gustav Adolf Jäger

4.1. Rodina a původ

Gustav Adolf Jäger st., výrobce slavných „jégrovek“, pocházel z malé vesnice zvané Leopoldka¹⁰, která leží nedaleko obce Velký Šenov¹¹. Přesto je jméno Gustava Jägera st. spojeno s obcí Krásný Buk¹², protože zde začal se svým úspěšným podnikáním. Rodina Jägerů přišla do Leopoldky v roce 1798 (Marschner, 1973a), kdy se do vesnice přestěhoval pradědeček¹³ Gustava Adolfa Jägera st. se svojí ženou Johannou, dcerou Georga Hilleho z Chříbské¹⁴. Georg Hill patřil ke starému místnímu rodu. V Leopoldce bydleli v domě č. p. 34, což byla úplně nová stavba mlýnu z roku 1794 (Marschner, 1973a), protože původní mlýn o rok dříve vyhořel. Stavení bylo známé jako „Bílý Mlýn“, protože bylo postaveno jako krásná a velická hrázděná stavba, která se bohužel do dnešních dnů nedochovala.

Rodina Jägerů se řadila po další generace k prominentům této obce. K obvyklým zaměstnáním v rodině Jägerů patřil především mlynář a rychtář. Gustav Adolf st. se narodil 20. Dubna 1851 v obci Leopoldka č. p. 34 jako třetí syn z dvanácti dětí mlynáře Franze Jägera z Leopoldky a Heleny, rozené Kretschmerové, dcery Franze Kretschmera, mlynáře z Chrástavy¹⁵ č. p. 136 (FARNÍ ÚŘAD VELKÝ ŠENOV, Leopoldka, 1845 – 1881. folio 27.). Navštěvoval obecní školu ve Velkém Šenově a potom pokračoval na průmyslové škole v Krásné Lípě a později, od 5. 4. 1875, na nově otevřené odborné pletářské škole v Krásné Lípě (Marschner, 1973a).

1798 příchod rodiny
Jägerů do Leopoldky

1794 stavení č. p. 34
známé jako Bílý Mlýn

20. 4. 1851 narození
Gustava Adolfa Jägera

1875 nová pletářská škola
v Krásné Lípě

¹⁰ Původní německý název je Leopoldsrüh

¹¹ Dříve Groß-Schönau nebo jen Schönau

¹² Schönbüchel, nachází se nedaleko Krásné Lípy, německy Schönlinde

¹³ Johann Franz Jäger z Krásného Buku

¹⁴ Dříve známá jako Kreibitz

¹⁵ Chrástava poblíž Liberce německy Kratzau

Během učení se seznámil se svou budoucí manželkou Emilií Rösslerovou¹⁶ z Brtníků¹⁷, kterou si vzal 13. listopadu 1877 (Marschner, 1973b) a měl s ní dvě děti (Příloha 3, Obr. 17-19), tedy prvorozeného Gustava Adolfa, narozeného 19. 8. 1878 v Krásné Lípě 330 (FARNÍ ÚŘAD KRÁSNÁ LÍPA. Krásná Lípa, 1874-1889. folio 123.), a Flóru Emilii, která se narodila o tři roky později, ale zemřela ještě v dětském věku (Marschner, 1973b.).

4.2. Založení podniku

Podnikání Gustava Adolfa Jägera st. započalo asi roku 1876, kdy si pronajal nějaké prostory v punčochárně Johanna Hampfa a synů¹⁸ v Krásné Lípě (Marschner, 1973b), ale vlastní výrobu záhy přesunul do pronajatého domu č. p. 330 v Krásné Lípě. Tento údaj potvrzuje seznam registrovaných živností z 22. 9. 1877, kde je podnik označen jako punčochárna v Krásné Lípě v domě 330. V roce 1878 prodala teta Franziska Jägerová pozemek, který zdědila po své matce a celý utržený obnos darovala svému synovci jako základní kapitál na koupi usedlosti č. p. 30 v Krásném Buku (Příloha 3, Obr. 20), (Marschner, 1973b), kam v roce 1881 přesunul svou výrobu. Protože prostor v usedlosti neumožňoval rozšíření výroby ve stávajícím objektu, rozšířil Gustav Jäger st. svoji firmu o domácí výrobu, která probíhala ve Starých Křečanech, Dlouhém Dole, Horním Podluží a Brtníkách, stejně tak i v Doksech nebo v Bohosudově (Marschner, 1973b). V roce 1892 postavil Gustav Jäger st. novou továrnu v saském Löbau společně s dalším továrníkem Adolfem Friedrichem

13. 10. 1877 sňatek
s Emilií Rösslerovou

19. 8. 1878 narození
Gustava Adolfa Jägera Ml.

1881 narození Flóry Emilie

1876 začátek podnikání

Od 22. 9. 1877
registrovaná jako
punčochárna v Krásné Lípě

1878 kapitál na koupi
vlastní budovy

1881 přesun výroby do
vlastní budovy a začátek
domácí výroby

1892 výstavba nové továrny
v saském Löbau

¹⁶ Dcera Antona Rösslera majitele bělidla v Brtníkách 57 a Marie Anny, dcery Franze Hesse majitele bělidla na Vlčí hoře 35.

¹⁷ Původní název Zeidler.

¹⁸ Die Strumpffabrik Johann und Söhne in Schönlinde

1893 koupě dalšího
pozemku v Krásném Buku
a výstavba vlastní továrny

1905 další továrna

1908-1909 stavba rodinné
vily

1901 Jäger vlastní
automobil

1918 zastoupení v osmi
evropských metropolích

z Krásného Buku, který zastupoval firmu Gramatke¹⁹ (Marschner, 1973b). Do Löbau umístili společníci specializovanou výrobu dětského a sportovního zboží.

První vlastní továrnu začal stavět Gustav Jäger st. v roce 1893 na pozemku č. p. 29 (Příloha 3, Obr. 21-22), který sousedí s usedlostí č. p. 30 (Marschner, 1973b). Toto stavení již patřilo Jägrovi st. a zde již také probíhala výroba. Továrna byla poháněna vlastním parním strojem a částečně byla připojena na elektrárnu v Krásné Lípě (Marschner, 1973b). Protože podnik prosperoval, přibýly další tovární budovy už v roce 1905 (Příloha 3, Obr. 23-25). O tři roky později byla stržena sousední usedlost č. p. 30 a na jejím místě nechal Jäger st. postavit reprezentativní vilu (Příloha 3, Obr. 26) (Marschner, 1973b), která se stala rodinným sídlem až do odsunu po druhé světové válce. Mimo jiné se Gustav Jäger st. velmi zajímal o techniku a automobily, proto také jako jeden z prvních ve městě vlastnil už od roku 1901 automobil - francouzský vůz Dedion Bouton (Příloha 3, Obr. 18).

V roce 1908 bylo v provozu 150 hnacích strojů a 300 tkacích strojů, které samozřejmě umožňovaly výrobu barvených i bělených bežešvých dámských punčoch, pánských ponožek, dětských punčocháčů, podvlékaček, trikotů, nátělníků i tílek, plavek, rukavic a speciálních „Jägerových košil“. V téže roce bylo zpracováno 140 tun materiálu pro 700 000 párů punčoch. Obchodní zastoupení sídlilo v roce 1918 v Budapešti, Bukurešti, Lvově, Paříži, Praze, Terstu, Varšavě a Vídni (Marschner, 1973b).

V té době měla firma okolo 300 dělníků v továrních halách a asi 400 domácích pracovníků (Marschner, 1973b). Vzrůstající

¹⁹ Firma Gramatke pochází z Durynska

prosperita podniku umožnila v roce 1913 koupit likvidovanou továrnu Johanna Hampfa a synů²⁰ i se všemi stroji, a tím zvýšit vlastní produkci.

1913 koupě likvidované továrny Johanna Hampfa a synů

Gustav Adolf Jäger st. založil v roce 1906 spolek Pletacího a tkacího průmyslu²¹ v Krásné Lípě a v okolí. Do tohoto spolku patřily i další podobné podniky z Německa, Rakouska a Čech, především z oblasti Teplického Šenova. Jäger st. zůstal prezidentem této organizace až do své smrti²².

1906 založení spolku Pletacího a tkacího průmyslu

Po něm převzal firmu jeho jediný syn Gustav Adolf ml. Po obecné škole navštěvoval nižší reálnou školu v Litoměřicích, která spolupracovala s obchodní akademií ve Vídni. Své vzdělání prohloubil na odborné pletařské škole v Krásné Lípě a praktické zkušenosti získal v Paříži, kde žil až do začátku zaměstnání v otcově továrně (Marschner, 1973b). V roce 1908 se stal otcovým společníkem. Ve stejném roce se oženil s Annou, rozenou Klingerovou, dcerou Johanna Klingera z Brtníků č.p. 119 a Anny, dcery Hermanna Palmeho z Krásné Lípy (Marschner, 1973b). Za války byl povolán Gustav Jäger st. do Tyrolska a později na alpskou jižní frontu. Odtamtud se vrátil zpět jako vyšší poručík.

1927 syn Gustav Adolf Jäger přebírá otcův podnik

1908 stal se otcovým společníkem

1908 sňatek s Annou Klingerovou, tři děti

Když převzal otcovu továrnu, změnil Gustav Jäger ml. 1. 1. 1939 status firmy na otevřenou obchodní společnost. Díky tomu do firmy vstoupili a tím se stali jeho společníky:

1. 1. 1939 změna firmy na otevřenou obchodní společnost

1. Karel Borromäus Rothe, z Dlouhého Dolu²³.

²⁰ Podnik, kde Jäger začínal v pronajmutých místnostech

²¹ Die Strick- und Wirkwaren-Industriellen

²² Zemřel v době největší prosperity podniku 24. 6. 1927

²³ Od 16. 7. 1907 ve firmě zaměstnaný a 1. 1. 1929 se stal prokuristou

2. Gustav Johann Hermann Jäger, prvorozený syn Gustava Adolfa Jägera ml. narozený 17. 10. 1909 v Krásném Buku č. p. 30, který navštěvoval obchodní akademii v Ústí nad Labem.

3. Johann Willibald Jäger, druhý syn narozený 22. 12. 1911, který vystudoval pletářskou školu v Aši, ale padl v na ruské frontě 26. 1. 1943. Proto se v roce 1943 stal společníkem také Otto Erhard Jäger, nejmladší syn Gustava Adolfa ml. narozený 12. 9. 1919 (Marschner, 1973b, str. 125-126). Otto vystudoval průmyslovou školu v Liberci a stal se inženýrem.

Během druhé světové války nebyl provoz podniku zastaven ani změněn. Firma vyráběla podvlékačky a nátělníky pro říšskou armádu. Bližší informace o fungování továrny za první světové války nejsou bohužel známé.

4.3. Odsun a znárodnění

Už roku 1945 podlehl podnik konfiskaci a tím se stal národním podnikem. Ve čtvrtletním hlášení národního správce průmyslového podniku je uvedeno, že firma zaměstnávala pouze 197 pracovníků²⁴, kteří pracovali ve třech odděleních: 1. pletárna, která disponovala 217 pletacími stroji; 2. stávkárna se 44 stávkovými stroji; 3. cottonárna, v níž bylo možné pracovat na 26 cottonových strojích. Tyto údaje jsou uvedené v dotazníku o průmyslovém podnikání. Do funkce národního správce podniku byl jmenován Josef Kašpar²⁵, Jägerovy byli uvedeni mezi hlavními zaměstnanci podniku se stále stejným

²⁴ Z toho 2 vedoucí úředníci a 16 dalších úředníků, 121 dělníků v halách a 87 dělnic pracujících z domova a dva učedníci. Až na osm Čechů mají všichni ostatní pracovníci uvedenou německou národnost

²⁵ Narozený 13. 3. 1898, také ředitel firmy Josef Stutz se sídlem v Chlumci nad Cidlinou

bydlištěm v č. p. 30, kde mimo jiné v té době bydlí i národní správce Josef Kašpar. Není úplně jasné, zda-li byla rodina rozdělena či nikoli, protože se často stávalo, že nepostradatelní dělníci museli zůstat v tomto kraji, ale jejich manželky, děti a další příbuzní byli násilně odsunuti. Bohužel se mi nepodařilo dohledat sčítání lidu z tohoto období, které by mohlo potvrdit nebo popřít přítomnost zbytku rodiny v Krásném Buku či v Leopoldce. Pravděpodobnější možnost je, bohužel, že rodina Jägerů byla rozdělena.

Na seznamu nepostradatelných zaměstnanců ze dne 19. 11. 1945²⁶, který čítá okolo 200 jmen německých dělníků a pracovníků, figurují často osoby ze dnes zaniklých vesnic²⁷ (Příloha 3, Obr. 27). Ani tento seznam pracovníky Jägerova podniku často neochránil před nuceným vysídlením, protože při nárazových násilných akcích během divokého odsunu se nikdo nikoho neptal, jestli je někde nepostradatelný. Dokonce v roce 1946 přišel i telegram z Prahy z ministerstva průmyslu, aby byl zastaven odsun pracovníků v podniku Gustava Jägera (Příloha 3, Obr. 28). Ještě na začátku roku 1946 pracovalo v továrně celkem 51 mužů, z čehož 38 jich bylo označeno za německé dělníky. U žen byl rozdíl ještě větší, protože firma zaměstnávala 85 německých domácích dělnic a 90 pracovníků přímo v závodě. Oproti tomu podnik zaměstnával pouze 6 českých žen (Příloha 3, Obr. 29). Ve stejném seznamu je Gustav Adolf Jäger ml. označen jako vrchní mistr, jeho syn Johann (Jan) Jäger měl funkci technického úředníka a jejich společník Karel Rothe byl vedoucí úředník. I většina ostatních úředníků a odpovědných osob má německá jména (Příloha 3, Obr. 30)

²⁶ V té době už byla velká část obyvatel odsunuta

²⁷ Například z vesnice Skřivánčí Pole nebo z obce Hely

19. 11. 1945 seznam
nepostradatelných zaměstnanců

3. 8. 1946 naléhavý telegram
nařizující zastavení odsunu
zaměstnanců firmy Gustav Jäger

4.4. Uzavření podniku

1946 počet zaměstnanců
klesl na 127 dělníků

Z důvodu urychlení odsunu německých pracovníků počet zaměstnanců, a to především těch kvalifikovaných, rychle ubývá. V druhé polovině roku 1946 firma zaměstnává pouze 107 dělníků, což je na podnik, který zaměstnával stovky zaměstnanců opravdu velice málo a podnik postupně upadá. Ve stejném roce byla poslána na ministerstvo průmyslu žádost o zařazení všech tří oddělení do hospodářské skupiny A I²⁸, protože do této kategorie spadala pletárna a stávkárna, ale oddělení cottonárny bylo zařazeno do hospodářské skupiny B. Vedení podniku svoji žádost podkládalo tím, že firma Gustava Jägera je jediná firma v ČST, která vyráběla dětské punčochy a pánské ponožky na cottonových strojích.

1946 přesun do
průmyslové kategorie C

Této žádosti nebylo vyhověno, naopak ještě roku 1946 byl celý podnik přesunut do průmyslové kategorie C. V kategorii C se nacházely pouze podniky, které měly postupně snižovat výrobu a nakonec být zrušené. Toto rozhodnutí ministerstva průmyslu se nelíbilo národnímu výboru Krásné Lípy, který okamžitě dodal žádost o zachování podniku a opětné přearažení do kategorie A I. Žádost se opírala hlavně o zbytečnou ztrátu pracovních míst pro dosídlence, kteří do tohoto kraje přišli podle národního výboru zachraňovat místní průmysl²⁹ a zrušení podniku by mělo za následek zmaření práce a nákladů na jejich zaučení. Samozřejmě to nebyla jediná žádost tohoto typu. Následovala žádost závodní rady podniku Gustav Jäger a také okresní správní komise se sídlem v Rumburku se velice zasazovala o zachování podniku,

Odvolání Národního
výboru Krásné Lípy

²⁸ Nepodařilo se mi dohledat, co přesně tyto kategorie znamenají. Nejvíce pravděpodobné vysvětlení je to, že do kategorie A spadaly prosperující podniky, do kategorie B patřily fungující podniky a do kategorie C byly zařazeny podniky určené k zastavení výroby a likvidaci

²⁹ Důvodů pro příchod nových obyvatel bylo určitě víc, především je lákala vidina snadno nabitého majetku po předešlém obyvatelstvu, kterého tu bylo opravdu hodně

protože by nebylo kam přemístit jejich stávající zaměstnance.

Nic z toho ale nepomohlo. Dne 5. 2. 1947 byla ustanovena likvidační komise. Následovalo zjišťování údajů týkajících se zbylého materiálu a polotovarů, které musely být rozvezeny do jiných podniků. Poté proběhla demontáž strojů a dalšího zařízení, které bylo z části převezeno do jiných závodů a zbytek byl sešrotován.

1947 ustanovení likvidační komise

Po ukončení provozu se z budov na dlouhou dobu stalo silo Zemědělského zásobování a nákupu (Němec, 2012). Nakonec byly budovy v roce 2001 pro svůj dezolátní stav, při kterém hrozilo zhroucení stavby do silnice, zbořeny. Do dnešních dnů zůstal z hromad sutin trčet pouze vysoký komín a na sousední parcele stále stojí Jägerova vila.

2001 demolice budov továrny

Jägerovy potomci pokračovali v podnikání i po odsunu do Německa, kde založili pletárnu a velkoobchod v hesenském Herbsteinu (Němec, 2012).

5. Vila Jäger stavebně historický vývoj

5.1. Situace

Jägerova vila (Příloha 3, Obr. 31) stojí v obci Krásný Buk, stojí na pozemku s č. p. 30 (Příloha 3, Obr. 32). Už z dálky upoutá pozornost secesní štuková výzdoba³⁰ (Příloha 3, Obr. 33-37), ale také necitelná přestavba³¹. Okolo vily dnes roste jen trávník a pár starých stromů, ale podle starých fotografií se kolem domu dříve rozprostírala udržovaná zahrada ve formě parku s okrasnou vodní nádrží a vodotryskem (Příloha 3, Obr. 38-39). Ještě před pár lety sousedila vila se zrušenou chátrající budovou Jägerovy továrny (Příloha 3, Obr. 40), ale továrnu bylo nutné strhnout, protože hrozilo samovolné zřícení budovy do ulice. Dnes už továrnu připomíná pouze tovární komín.

5.2. Projekt, výstavba a řešení dispozice

Stavební práce na vile, která se stala reprezentativním sídlem Gustava Jägera st. a jeho rodiny, započaly 30. dubna 1907 na parcele č. 77 v obci Krásný Buk a pokračovaly do 23. srpna 1908, kdy se Jägerovi do vily nastěhovali. Původní návrhy vytvořil Franz Kögler, zřejmě místní architekt. Franz Kögler samozřejmě navrhl i vzhled celé fasády (Příloha 3, Obr. 41-43), který ale nebyl zcela dodržen, např. navržené dělení oken nebylo nikdy použito, což je patrné z dobových fotografií (Příloha 3, Obr. 39-40). Vnější fasáda je bohatě ozdobena štuky, které v sobě nesou historizující a secesní prvky, nejpozoruhodnější jsou zajisté zajímavě schované iniciály

³⁰ Především maskarony, suprafenestry a malé římsy

³¹ V průběhu přestavby na domov důchodců přibýlo nové patro a původní zimní zahradu nahradilo únikové schodiště

Gustava Jägera st.³² (Příloha 3, Obr. 44). Velmi nápadné jsou také dva arkýře, které vystupují z hmoty stavby. Jeden je umístěn uprostřed vstupního průčelí a druhý na rohu domu. Jihozápadní stěně vévodí rizalit a dříve z této strany vily přiléhala prosklená veranda se schodištěm na zahradu. Zahrada byla pojata jako zámecký parčík doplněný vzácnými dřevinami. Uprostřed zdobil zahradu vodotrysk (Příloha 3, Obr. 38-39). Na stráni nad domem se táhly další pozemky, které patřily rodině Jägerů, takže se můžeme domnívat, že právě tímto směrem pokračoval upravený lesopark.

Celý dům byl rozvržen do dvou obytných nadzemních podlaží a technického suterénu, přičemž dispozice vily počítala s dvěma bytovými jednotkami, každé podlaží mohlo být využíváno jako samostatný byt. V suterénu (Příloha 3, Obr. 45) se nacházela kotelná se skladem pro uhlí, prádelna, sklad vína a další tři sklepní místnosti.

Přízemí (Příloha 3, Obr. 46) bylo rozvrženo do obytných místností okolo hlavní haly, z které se dalo jít do knihovny, salonu, jídelny a ložnice. Tyto pokoje byly orientovány směrem do ulice a zahrady. Z podlouhlé haly byl možný vstup i do zázemí, tedy do kuchyně, špajzu a pokoje pro služebnictvo. Na pravém konci haly z pohledu od vstupu do vily navazovala chodba, která spojovala dům se zahradou. V zadní části domu se kromě kuchyně nacházely i toalety a koupelna, která propojovala ložnici a pracovnu, z níž byl vstup do zasklené zimní zahrady. Přízemí s prvním podlažím propojovalo dvouramenné schodiště.

První podlaží (Příloha 3, Obr. 47) se dispozičně příliš neodlišovalo od přízemí. Můžeme předpokládat, že dokud žila

Dvě bytové jednotky

Hala – hlavní komunikační prostor

První podlaží

³² Jsou umístěné nad hlavním vstupem do budovy

v domě pouze jedna rodina, byl byt v prvním patře využíván jako ložnice a přízemí bylo celé reprezentativní. Celý dům byl kryt mansardovou střechou, která byla nad oběma arkýři zakončená věžičkami.

Interiér zřejmě byl stylově zařízen. Tomu nasvědčují návrhy různých detailů jako například návrh plotu (Příloha 3, Obr. 48). Do dnešních dnů se nám ze zařízení zachovalo pouze zábradlí u hlavního schodiště, dále lité podlahy s mozaikou v halách, zbytky štukové výzdoby a původní dělená dvojitá dřevěná okna.

5.3. Historie

Po dokončení stavebních prací v druhé polovině roku 1908 se do vily nastěhovali první obyvatelé, tedy Gustav Adolf Jäger st. se svojí manželkou Emilií (Příloha 3, Obr. 17, 19) a synem Gustavem. Přivedli si sebou služebnictvo, pravděpodobně chůvu malého Gustava a pomocnici v domácnosti, která i vařila a pokud nevařila tak ještě kuchařku. Počet služebnictva však není nijak potvrzen, ale usuzují tak z pozdějších údajů.

Ve sčítání z roku 1921 (Family Search. Czech Republic, Censuses, 1843-1921) je uvedeno, že dům obývalo 12 osob. V bytě označeném číslem 1 bydlelo 5 osob. V něm žil samozřejmě zakladatel rodinného podniku Gustav Adolf Jäger st. se svojí ženou Emilií. Dále byt obývají další tři osoby, tedy synovec Gustava Adolfa Jägera st., kuchařka Marie Menzelová a služebná Julie Halbichová. Dalších sedm osob bydlí v bytě, který je označen číslicí dvě. V tomto bytě žil jediný syn Gustava Adolfa st. Tehdy už to byl společník svého otce. Kromě Gustava Adolfa Jägera ml. zde bydlela jeho manželka Anna a jejich tři synové. Nechybí zde také dvě služebné Marie a Elizabeth.

Podle sčítání lidu z roku 1930 (NA, f SO 1930, sign. 261/093, kart. 3757) ve vile funguje jen jedna domácnost, protože Gustav Adolf Jäger st. zemřel v roce 1927 a ve stejném roce umřela i jeho manželka Emílie. Odstěhoval se i synovec starého pana Jägera a ze služebnictva zůstala paní Marie Menzelová a přibyla slečna Marie Průchová.

Roku 1939 žila ve vile kromě rodiny Jägerů ještě rodina Alfreda Höniga (NA, f. SO 1939, kart. 1960).

Víme, že po válce v domě žije Adolf Gustav Jäger ml. a jeho prvorozený syn Gustav Johann, dále Karel Rothe dřívější Jägerův spolumajitel, úředník jménem Rudolf Sohubert a také národní správce podniku Josef Kašpar, tyto informace jsou uvedeny v jednom ze seznamů nepostradatelných zaměstnanců. Bohužel nevíme, kdy přesně byli původní majitelé Gustav a Johann Jägerovi a Karel Rothe odsunuti, a jestli našli zbytek své rodiny.

Protože vila patřila obci, tak v ní byl zřízen dětský domov, to bylo někdy v padesátých letech. Později tu také fungoval domov důchodců s pečovatelskou službou. Díky fungování těchto institucí se vila udržovala, ale bohužel zásahy do dispozice budovy a další přestavby a úpravy objektu nebyly moc šetrné.

5.4. Současnost

Vila Jäger patří v současné době panu Paulu Zellmannovi, který žije v USA a je to potomek rodiny Jägerů. Pan Zellmann vilu odkoupil z majetku města Krásné Lípy před několika lety. Objekt neslouží žádnému účelu, ale majitel plánuje celkovou rekonstrukci. Po zboření příček, které v prostorech zbyly po domově důchodců, je potřeba nechat udělat nové podlahy

1946

50. léta sídlo dětského domova
a později domova důchodců

a nechat celou stavbu zateplit. Díky domovu důchodců, kvůli kterému vila přišla o zbytky interiérů a původní vzhled, byla naštěstí zajištěna střecha a do domu nezatékalo.

6. Závěr.

Oblast Krásnolipska se nachází v okolí Krásné Lípy, která leží ve Šluknovském výběžku, nedaleko měst Rumburk a Varnsdorf. První zmínka o Krásné Lípě pochází ze 13. stol., kdy byla tato oblast kolonizována a noví obyvatelé přišli především z Durynska. Už v 16. stol. se zde začíná objevovat domácí přádelny lnu a tkalcovství. Hlavní rozvoj Krásné lípy a jejího okolí nastalo v 18. stol., v té době patřilo toto panství šlechtickému rodu Kinských. Díky hraběti Filipu Josefu Kinskému byla Krásná Lípa v roce 1731 povýšena na město a hrabě do Krásné Lípy pozval anglického textilního odborníka Johna Barnese, za jehož velkého přičinění zde vzniká textilní manufaktura. Později, v roce 1766, zde dokonce vzniká punčochářský cech a z Krásné Lípy se stává nové obchodní a kulturní centrum oblasti. V průběhu 19. stol. se zde začínají objevovat nové soukromé textilní podniky a továrny. Zdejší bohaté továrnické rodiny velmi pomohly místnímu rozvoji a jejich výrobky byly velmi žádané.

Rodina Jägerů také patřila k místním velmi úspěšným továrnickým rodinám, které zde žily a podnikaly. Gustav Adolf Jäger st. se narodil v roce 1851, jako třetí syn mlynáře ve vesnici jménem Leopoldka, která leží nedaleko Velkého Šenova. Po studiích na průmyslové a odborné pletařské škole v Krásné Lípě začíná vlastní podnikání a na rozdíl od většiny ostatních budoucích továrníků začíná rovnou s výrobou na strojích, a nikoli obchodováním s domácími textilními výrobky. Založení podniku je uváděno seznamu registrovaných živností z roku 1876. V roce 1892 proběhla výstavba továrny v saském Löbau, načež v roce 1893 přibyla další továrna v Krásném Buku. Protože podnik prosperoval, tak v roce 1905 přibýly další výrobní linky v Krásném Buku a továrna byla rozšířena.

V té době byla postavena i Jägerova vila, kam se Jäger st. s rodinou přestěhoval. Výstavba vily proběhla mezi lety 1908-1909. Fasáda vily je zdobena štukovými secesními prvky. Po smrti Gustava Adolfa st. v roce 1927 převzal rodinný podnik jediný syn Gustav Adolf Jäger ml. Jägerův závod nadále prosperoval až do konce druhé světové války.

Podle mého názoru se na vývoji zdejší oblasti nejvíce projevil odsun německy mluvícího obyvatelstva, protože tím byly zpřetrhány všechny dosavad fungující vazby. Podnik Gustav Jäger přešel po druhé světové válce do národní správy a rychlý odsun německy mluvícího obyvatelstva zprvu postihl obyčejné zaměstnance Jägerova podniku. Později dopadla opatření národní správy i dřívější majitele továrny. Nakonec byl podnik odstaven a zrušen.

Podobně dopadla i Jägerova vila, která se stala součástí majetku města Krásné Lípy. Městský národní výbor ve vile nejdříve provedl nešetrné stavební úpravy a umístil do vily dětský domov. Později zde fungoval domov důchodců s pečovatelskou službou, kvůli kterému proběhly na vile nešetrné úpravy: stržení staré střechy a dostavěním dalšího patra, dále vnitřní úpravy místností, které byly rozděleny do menších místností, a také byla tržena veranda a na jejím místě stojí únikové schodiště. Přes tyto úpravy se díky domovu důchodců vila udržovala a dochovala se v celkem dobrém stavu až do dnešních dnů. Dnes patří vila panu Zellmannovi, který žije v USA a je potomkem rodiny Jägerů. Vilu si pan Zellmann musel od města odkoupit (ústní sdělení správce vily).

Je pravděpodobné, že by rozvoj průmyslu a celého regionu pokračoval dál, a že by z něj dnes byla pokroková oblast. Lze si položit hypotetickou otázku, zda by místní výroba dokázala čelit současné světové konkurenci. Odpověď budeme hledat velmi obtížně.

V současné době se do těchto míst vrací život a začínají tu fungovat nové podniky a firmy, díky nimž mají místní lidé práci a uplatnění. Také se dá stavět na cestovním ruchu, který zde je hlavně díky krásné přírodě a národnímu parku. Není vyloučeno, že se z Krásné Lípy znovu stane centrum, které bude mít rozvinuté služby a vzdělání, ale asi už nikdy se nevrátí zpět časy bohatství a slávy, které Krásná Lípa společně s celým Šluknovskem zažila hlavně v 19. a na začátku 20. století.

7. Prameny a literatura

Použitá literatura:

- ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. 1. Vyd. Středokluky: Susa, 2010-, v. <1, 2 pt. 3>. ISBN 808605768223.
- BERAN, Lukáš a Jan ZIKMUND. Industriální topografie / Ústecký kraj. Vladislava Valchářová. Praha: VCPD FA ČVUT, 2011. ISBN 978-80-01-04833-7.
- Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 1. Díl. Praha: Český statistický úřad, 2006.
- MARSCHNER, Die Strick- und Wirkwarenfabrik Gustav Jäger in Schönbüchel, 1973a, str. 111
- MARSCHNER, Die Strick- und Wirkwarenfabrik Gustav Jäger in Schönbüchel, 1973b, str. 125-126
- MELICHAR, Jaroslav et al. Vlastivěda Šluknovského výběžku pro školy a veřejnost. 1. Vyd. Šluknov: Sdružení pro rozvoj Šluknovska, 2008. ISBN 978-80-254-1704-1.
- NĚMEC, Jan. Obrázky z průmyslových dějin šluknovska. Rumburk: Město Rumburk, 2012. ISBN 978-80-87513-01-9.
- NĚMEC, Jan a Petr JOZA. Historie a současnost podnikání na Děčínsku a Šluknovsku. Nakladatelství a vydavatelství Městské knihy s.r.o., 2012. ISBN 978-80-86699-70-7.
- PFEIFER, Wilhelm a Erhard MARSCHNER, Der Heimatkreis Schluckenau im nordböhmisches Niederland, Frankfurt am Main 1977, str. 167
- STRAŠIL, Stanislav. Krásná Lípa očima pamětníka. Krásná Lípa: Město Krásná Lípa, 2006, 31 s. ISBN 978-80-254-3288-4.

Prameny:

- KRONIKA města Krásné Lípy
- FARNÍ ÚŘAD KRÁSNÁ LÍPA. Farní matrika města Krásné Lípy. Krásná Lípa, 1874 – 1889. N, I-N • 1874 – 1889 • L73/15 • Klause, Krásná Lípa, Nová Krásná Lípa. Folio 123.
- FARNÍ ÚŘAD VELKÝ ŠENOV. Farní matrika obce Leopoldka. Leopoldka, 1845 – 1881. N • 1845 – 1881 • L175/41 • Leopoldka. Folio 27.
- NÁRODNÍ ARCHIV V PRAZE, fond Sčítání obyvatelstva v roce 1939, kart. 1960.
- NÁRODNÍ ARCHIV V PRAZE, fond Státní úřad statistický I – Sčítání obyvatelstva ČST v roce 1930, sign. 261/093, kart. 3757.

Internet:

- Archivní VadeMecum: Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Průvodce sbírkou matrik. Archivní VadeMecum [online]. 2012 [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: http://matriky.soalitomerice.cz/matriky_lite/
- Family Search. Czech Republic, Censuses, 1843-1921: Censuses, 1843-1921 [online]. 2012 [cit. 2013-11-12]. Dostupné z: <https://familysearch.org>
- Město Krásná Lípa: Centrum Českého Švýcarska. MĚSTSKÝ ÚŘAD KRÁSNÁ LÍPA. Město Krásná Lípa: Centrum Českého Švýcarska [online]. Krásná Lípa, 2013, 18.10.2013 [cit. 2013-10-19]. Dostupné z: <http://www.krasnalipa.cz/>
- Osada Kopec. Krásná Lípa [online]. 2011 [cit. 2013-11-05]. Dostupné z: <http://www.hemm.cz/>

Přílohy

Příloha 1

Záměr praktické maturity

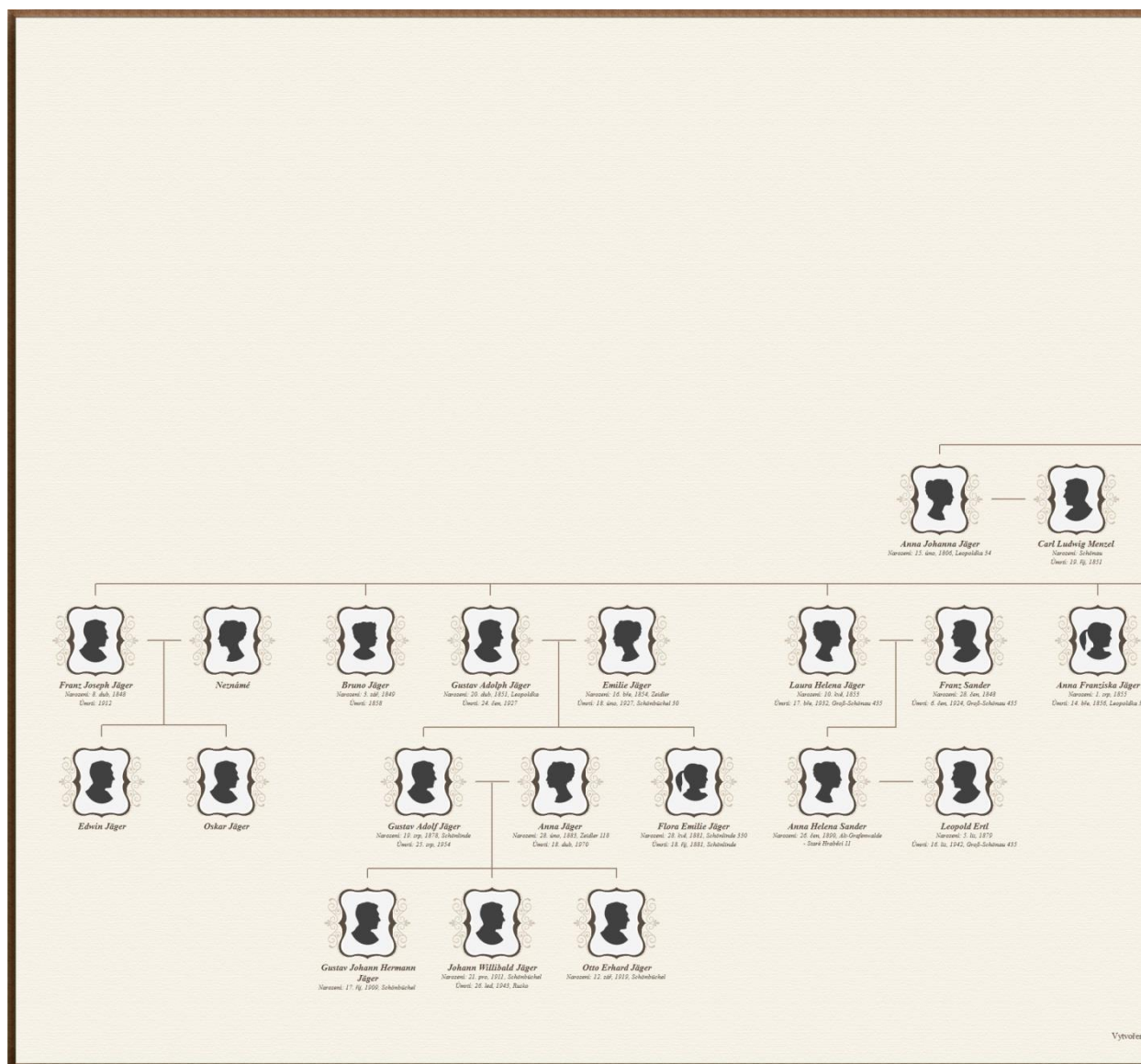
Záměrem mé praktické maturity je zdokumentovat jednu továrnickou vilu v Krásné Lípě nebo jejím okolí a dozvědět se něco o osudu rodiny, která si nechala vilu postavit a žila v ní. Chci se také dozvědět co se ve vile dělo po odsunu původních obyvatel vily obyvatel a jaký osud měla vila až do současnosti.

Celá práce bude členěna do tří hlavních částí. První část se bude věnovat historickým souvislostem a otázkou: Proč zrovna zde se takovým způsobem rozvinul textilní průmysl? Druhá část se bude věnovat pouze jedné továrnické rodině, jejich podnikání a osudu. Na závěr se zaměřím přímo na vilu, kterou si nechala rodina postavit.

Výstupem mé práce bude závěrečná zpráva, kterou poskytnu k dispozici místním institucím.

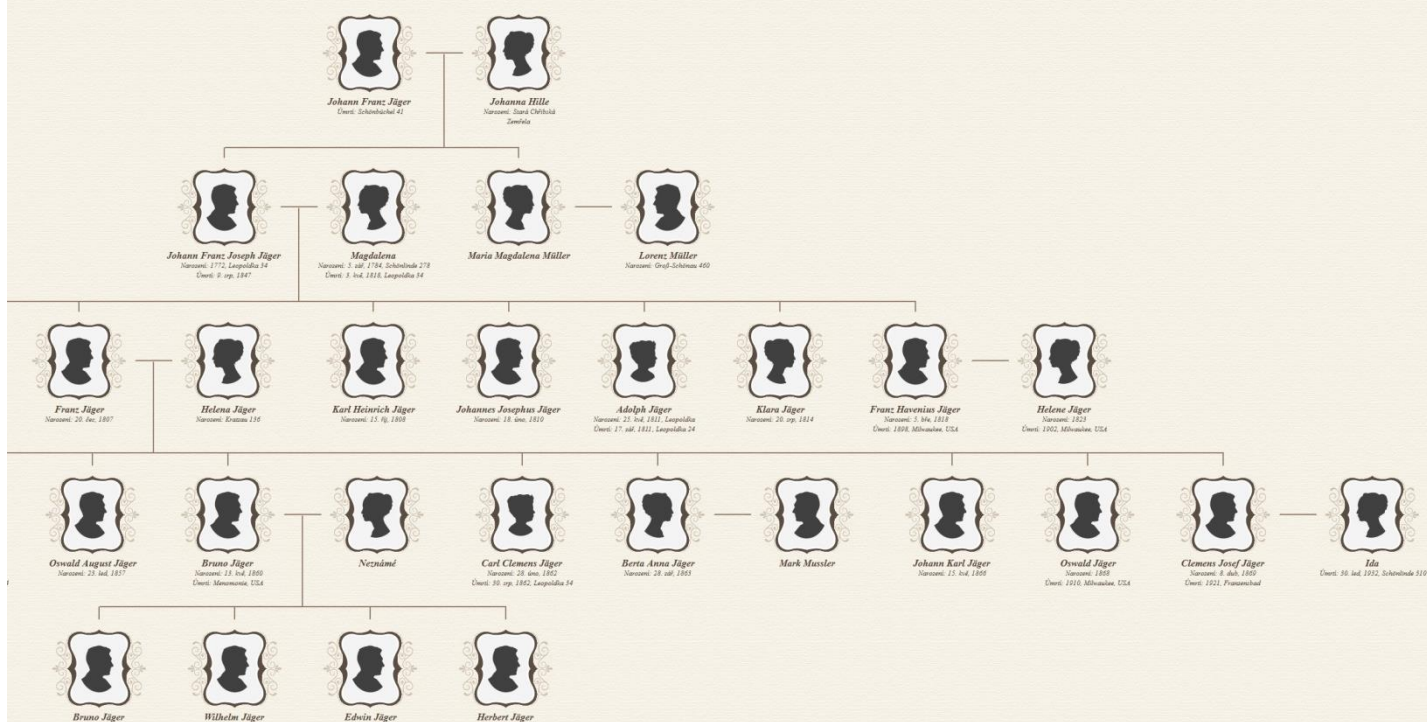
Příloha 2

Rodokmen rodiny Jägerů

Rodina Jägerů byla velice široká, nás ale hlavně zajímá až čtvrtá generace, kde je vidět Gustav Adolf (třetí syn Franze Jägera a Heleny, rozené Kretschnerové), což byl zakladatel podniku Gusatv Jäger. Ten po jeho smrti přešel podnik na jeho syna Gustava Adolfa a vnuka Gustava Johanna Hermanna.

Familie Jäger

Příloha 3

Obrázky

Obr. 1

Pohled na centrum Krásné Lípy, tedy na Křinické náměstí.

(<http://www.panoramio.com/photo/14678061>)

Obr. 2

Městský znak města Krásné Lípy. Znak je tvořen štítem, který na koso dělený na zlaté a červené pole. Nahoře přirozená vykořeněná lípa, dole postava Spravedlnosti, sedící na zlatém stolci nad dvěma zlatými stupni, držící v pravé ruce vztyčený stříbrný meč se zlatou příčkou a rukojetí, v levé zlaté váhy. Za horním stupněm stolce vlevo vyrůstá zelená lipová ratolest s pěti listy.

(http://www.hemm.cz/krasna_lipa.html)

Obr. 3

Dům Českého Švýcarska
v Krásné Lípě nacházející se na
Křínickém náměstí.

(<http://turistika.ceskesvycarsko.cz/cs/cile/dum-ceskeho-svycarska>)

Obr. 4

Nejstarší do dnes stojící dům
v Krásné Lípě, z roku 1726, obecně
označovaný jako „Dům u Frinda“.
Jeho pojmenování pochází od jeho
slavného obyvatele malíře
Augusta Frinda (1852-1924).

(<http://www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=obkrlie>)

Obr. 5

Stará fotografie Krásné lípy nejspíše pořízená na přelomu 19. a 20. století.

(http://www.hemm.cz/krasna_lipa.html)

Obr. 6

Pohled do dnešní Pražské ulice na konci 19. století.

(http://www.hemm.cz/krasna_lipa.html)

Obr. 7

Stará pohlednice zobrazující Křínické náměstí v roce 1944.

(<http://www.luzicke-hory.cz/galerie/index.php?pg=hpkrl>)

Obr. 8

Interiér barokního kostela sv. Maří Magdalény, postavený v letech 1754-1758. Na lavicích stále zůstaly kovové tabulky se jmény původních německých obyvatel.

(<http://www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=obkrlie>)

Obr. 9

Ruiny budovy odborné pletářské školy. Dnes již je celá budova stržena.

(<http://rn.rumburk.cz/2010/04/08/zacarovany-kruh-neucinne-ceske-legislative/>)

Obr. 10

Obrázek Krásné Lípy datovaný rokem 1909. Dnes již velká část domů, které jsou zde vidět, nestojí.

(http://www.fotohistorie.cz/Us-tecky/Decin/Krasna_Lipa/Default.aspx)

Obr. 11

Pohled na městský úřad, v pozadí dominuje kostel sv. Máří Magdalény.

(http://www.krasnalipa.cz/images/stale/imgbig/historie_02.jpg)

Obr. 12

Křinické náměstí – dnes již žádný z těchto domů nestojí, až na ten úplně vpravo.

(<http://www.hemm.cz/krasnalipa.html>)

Obr. 13

Pohled na náměstí a město od kostela.

(http://www.krasnalipa.cz/images/stale/imgbig/historie_04.jpg)

Obr. 14

Krásná Lípa okolo roku 1920.

(http://www.fotohistorie.cz/Us-tecky/Decin/Krasna_Lipa/Default.aspx)

Obr. 15

Křínické náměstí s kašnou a výhledem na kostel.

(<http://pohlednice-decinsko.unas.cz/historicke/Krasna-Lipa.php>)

Obr. 16

Budova krásnolipského nádraží, které stojí na severovýchodě města.

(<http://www.zandalisa.estranky.cz/fotoalbum/pohlednice/krasna-lipa.html>)

Obr. 17

Svatební fotografie z roku 1877. Na fotografii je Gustav Adolf Jäger st. (1851-1927) a jeho žena Emilie, rozená Rösslerová (1854-1927).

(z rodinného archivu)

Obr. 18

Skupinová fotografie rodiny Jägerů, uprostřed Gustav Adolf st. se ženou Emilií a synem Gustavem Adolfem ml. Ostatní osoby jsou pravděpodobně další příbuzní.

(Oblastní muzeum Děčín - Muzeum Rumburk)

Obr. 19

Část rodiny Jägerů.

(z rodinného archivu)

Obr. 20

Dům, který Gustav Adolf koupil za peníze, které dostal od své tety. V tomto objektu začal vlastní podnikání.

(Oblastní muzeum Děčín - Muzeum Rumburk)

Obr. 21

Jägerova první vlastní továrna.

(Oblastní muzeum Děčín - Muzeum Rumburk)

Obr. 22

Průhled interiérem výrobní haly v Jägerově továrně.

(Oblastní muzeum Děčín - Muzeum Rumburk)

Obr. 23

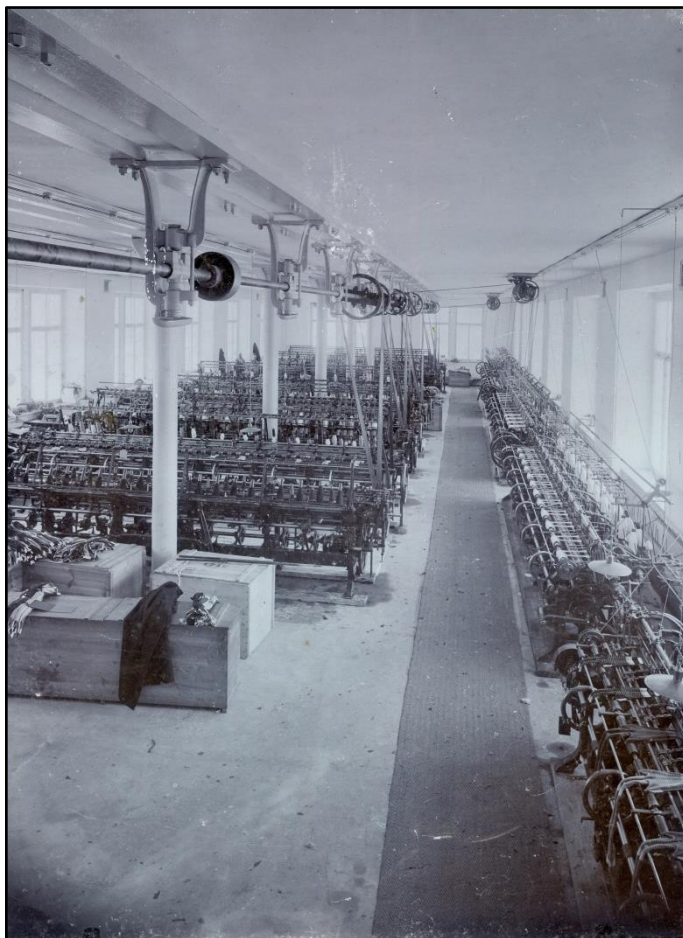

Budova továrny s rozšířením o další třípatrový výrobní objekt se závodní jídelnou.

(Oblastní muzeum Děčín - Muzeum Rumburk)

Pohled do zařízení nové
budovy textilní továrny.

(Oblastní muzeum Děčín -
Muzeum Rumburk)

Pohled na zadní trakt továrny.

(Oblastní muzeum Děčín -
Muzeum Rumburk)

Obr. 26

Jägerova vila v Krásném Buku
č. p. 30.

(ze sbírky Milana Sudka)

Obr. 27

Seznam nepostradatelných zaměstnanců.

Schönbuchel, dne 19.11.1945.

Jméno	narodení	bydliště	zaměstnán jako:
Benke Antonia	28.10.1865	Schönb. č. 33	stárka
Besse Gustav	9.4.1892	Schönb. č. 417	"
Besse Edward	9.4.1899	Kamená Hora č. 17	"
John Herman	21.11.1890	Vlčí Hora č. 40	"
John Josef	15.7.1872	Kamená Hora č. 34	"
Klapp Rudolf	27.7.1921	Kyjov č. 63	"
Malda František	24.10.1873	Hely č. 17	"
Lampe Josef	27.10.1901	Starý Štánek č. 322	"
Perane Alfred	6.3.1911	Blouhý Dál	"
Richter Jan	16.3.1893	Kamená Hora č. 25	"
Richter Jan	22.12.1892	Kyjov č. 61	"
Schubert Edward	24.7.1885	Schönbuchel č. 50	"
Weber Jan	24.11.1878	Vlčí Hora č. 10	"
Krusek Gustav	15.4.1901	Schönb. č. 417	"
Krusek Jan	20.10.1896	Kr. Lp., Kovčova 10	"
Krusek August	9.3.1915	Amasa č. 59	stárka
Krusek August	4.3.1911	Kyjov č. 23	pletar
Krusek Josef	15.12.1894	Blouhý Dál	"
Krusek Heinrich	14.2.1897	Kr. Lp., Kovčova č. 17	"
Krusek Rudolf	28.8.1892	Kamená Hora č. 11	"
Krusek Rudolf	26.1.1926	" " č. 11	"
Krusek Emil	9.12.1903	Schönbuchel č. 79	"
Krusek Antonio	15.9.1905	Kr. Lp., Kovčova č. 15	"
Krusek Anna	20.10.1890	" " č. 9	"
Krusek Marie	11.1.1878	Kamená Hora č. 34	"
Krusek Alibeta	14.5.1891	Kr. Lp., Kovčova č. 76	"
Krusek Marie	1.3.1903	Schönb. č. 29	"
Krusek Anna	2.3.1909	Kr. Lp., Kovčova č. 22	"
Krusek Anna	25.11.1904	Kamená Hora č. 15	"
Krusek Anna	17.2.1874	" " č. 74	"
Krusek Pavla	6.2.1892	Kr. Lp., Kovčova č. 13	navláčka
Krusek Marie	30.6.1897	Schönb. č. 10	"
Krusek Marie	9.9.1923	Vlčí Hora č. 50	"
Krusek Marie	7.1.1905	Kr. Lp., Kovčova č. 22	"
Krusek Marie	6.11.1891	Schönbuchel č. 19	"
Krusek Marie	7.7.1930	Kamená Hora č. 50	stárka
Krusek Marie	11.7.1920	Blouhý Dál č. 54	"
Krusek Marie	23.1.1899	Schönb. č. 20	"
Krusek Marie	4.2.1922	Kamená Hora č. 42	"
Krusek Marie	24.10.1892	Kr. Lp., Kovčova č. 19	stárka
Krusek Marie	21.7.1893	" " Kovčova č. 26	"
Krusek Marie	22.12.1892	Blouhý Dál č. 94	"
Krusek Marie	30.3.1876	Kamená Hora č. 20	"
Krusek Marie	3.1.1909	" " č. 22	"
Krusek Marie	17.3.1875	Schönbuchel č. 19	"
Krusek Marie	17.7.1875	Kr. Lp., Kovčova č. 6	"
Krusek Marie	31.7.1916	" " Kovčova č. 16	"
Krusek Marie	16.3.1891	" " Kovčova č. 17	"
Krusek Marie	19.3.1890	Schönbuchel č. 5	stárka
Krusek Marie	23.3.1887	Amasa č. 9	"
Krusek Marie	2.7.1906	Hely č. 19	"
Krusek Marie	21. 9.1899	Kr. Lp., Kovčova č. 93	"

Ukázka listu ze seznamu nepostradatelných německých zaměstnanců – neměli být odsunuti.

(Okrašň archiv Děčín)

Telegram z ministerstva
průmyslu, který nařizuje
okamžité zastavení odsunu
zaměstnanců firmy
Gustav Jäger.

(Okrasní archiv Děčín)

[illegible]

Počet zaměstnanců z roku 1946. Je zajímavé, že se stále používaly původní hlavičkové papíry, přestože podnik již byl v národní správě.

(Okrasní archiv Děčín)

Gustav Jäger · Steid- und Warenfabrik · Schönbüchel · Schönlinde
Kreis Xamburg (Cuxisburg)

Telefonamt:
Schönlinde, Steid-, Steid- und Warenfabrik, Schönbüchel, Kreis Xamburg / Cuxisburg

Vertretung: Wirt. L. Börsenplatz 3
Telefonamt: Schönlinde, Steid- und Warenfabrik
Person: Schönbüchel 10
Klempner Deutsche Kredit-Anstalt, Klempner Schönbüchel
~~Telefonamt: Schönlinde~~ **RENR. 6/1145/0017**
Schönbüchel Steid 1014

Titel.
Okresní správní komise
průmyslový referát,
Rumburk.

47

L

Ihr Seiden Ober Stadtschreiber vom Unter Seiden

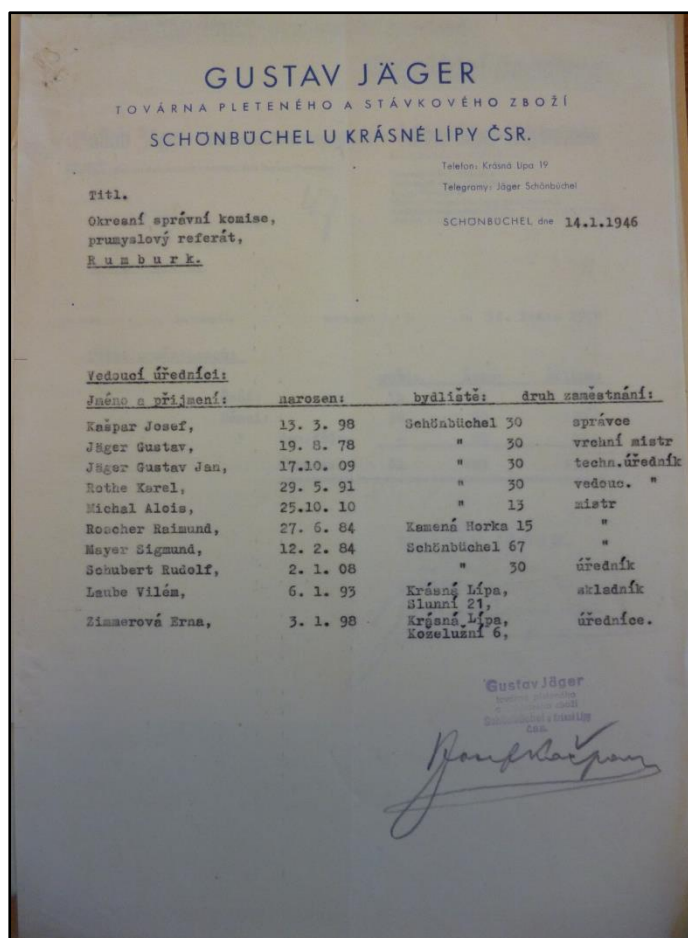
Tag 14. ledna 1946

Počet zaměstnanců:

	<u>muži:</u>	<u>ženy:</u>	<u>celkem:</u>
Šeši:	13	6	19
Němci:	38	90	128
" dom.děln.	-	85	85
úhrnem:	51	181	232

Národní správa firmy
GUSTAV JÄGER,
továrna na plátno,
stávková zbudí a porouchá
SCHÖNBÜCHEL u Krásné Lipy
Josef Kašpar

Obr. 30

Seznam vedoucích úředníků, který potvrzuje, že Gustav Adolf ml. a jeho nejstarší syn Gustav Johann Hermann nebyli odsunuti v první vlně divokého odsunu. Bohužel se z této zprávy nedá zjistit zda jeho manželka Anna a jeho druhý syn Otto byli s nimi ještě v Čechách, či byla rodina rozdělena.

(Okrasní archiv Děčín)

Obr. 31

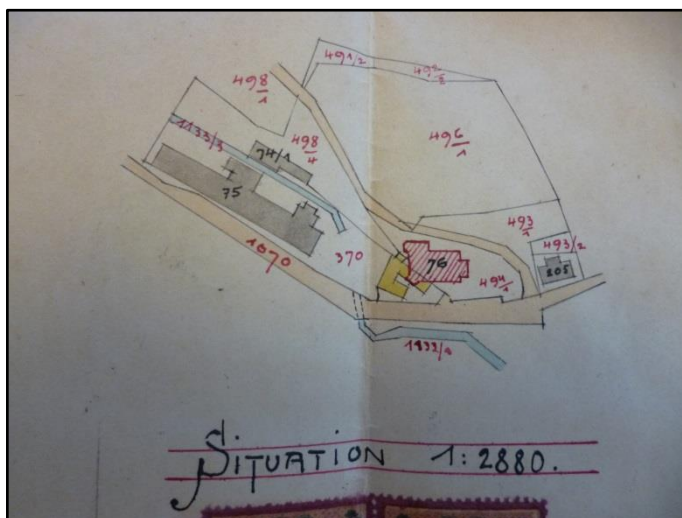

Celkový čelní pohled na současný stav vily.

(Foto: Richard Sladký)

Nákres situace z roku 1908, na sousední parcele je vidět půdorys Jägerovy továrny.

(Okrasní archiv Děčín)

Obr. 33

Následující obrázky (Obr. 33 - 37) jsou detaily drobné štukové výzdoby fasády.

(Foto: Richard Sladký)

Obr. 34

Drobná ozdoba okenního ostění v přízemí vily.

(Foto: Richard Sladký)

Obr. 35

Secesní maskaron pod jedním oknem v přízemí.

(Foto: Richard Sladký)

Obr. 36

Drobný florální motiv na rohu budovy.

(Foto: Richard Sladký)

Obr. 37

Secesní maskaron nad sklepním oknem.

(Foto: Richard Sladký)

Obr. 38

Tato stará fotografie je orientovaná ze zahrady a je na ní krásně vidět protější dům, v němž dříve fungoval hostinec, ale dnes již tento dům nestojí.

(ze sbírky Milana Sudka)

Obr. 39

Dobový pohled na vilu z ulice.

(ze sbírky Milana Sudka)

Obr. 40

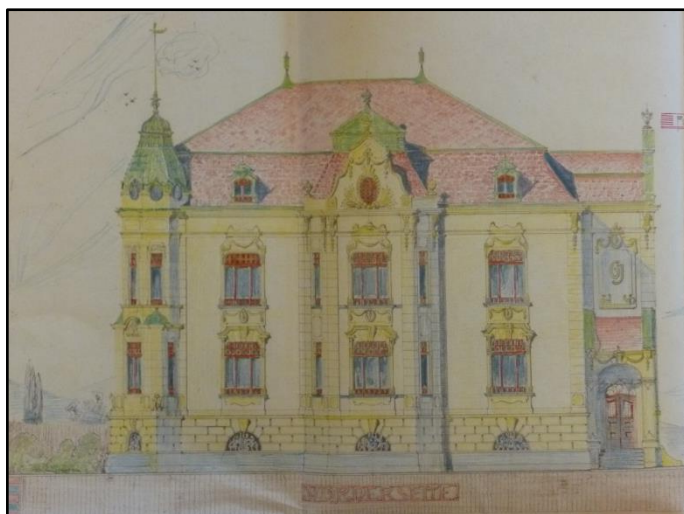
Stará fotografie vily s Jägerovou továrnou.

(ze sbírky Milana Sudka)

Obr. 41

Návrh hlavního jižního
průčelí.

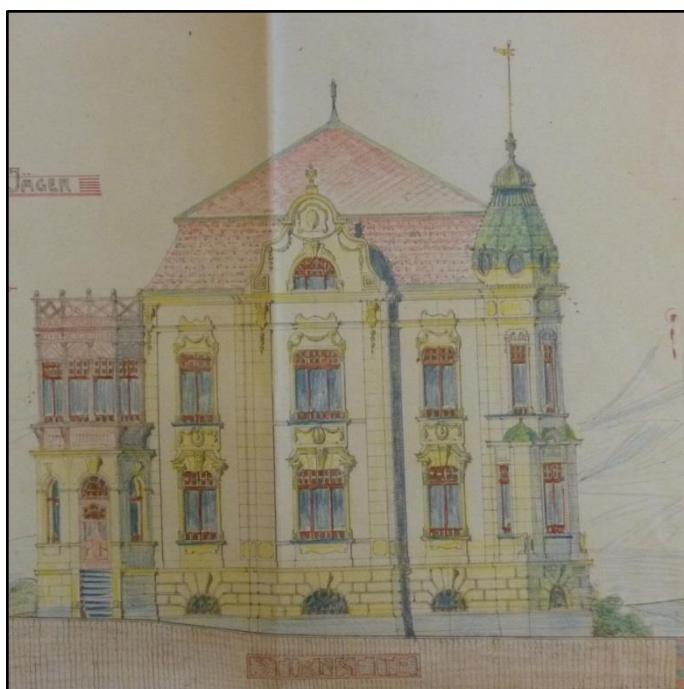
(Okrasní archiv Děčín)

Obr. 42

Návrh na západní průčelí
orientované do zahrady, které
doplňuje prosklená veranda.

(Okrasní archiv Děčín)

Obr. 43

Návrh východního průčelí se schodištěm.

(Okrasní archiv Děčín)

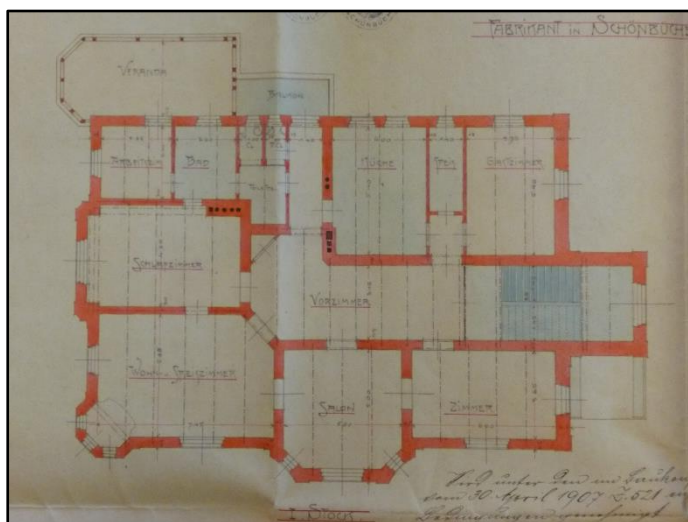
Obr. 44

Iniciáli Gustava Jäger
zakomponované do ornamentu
nade dveřmi.

(Foto: Richard Sladký)

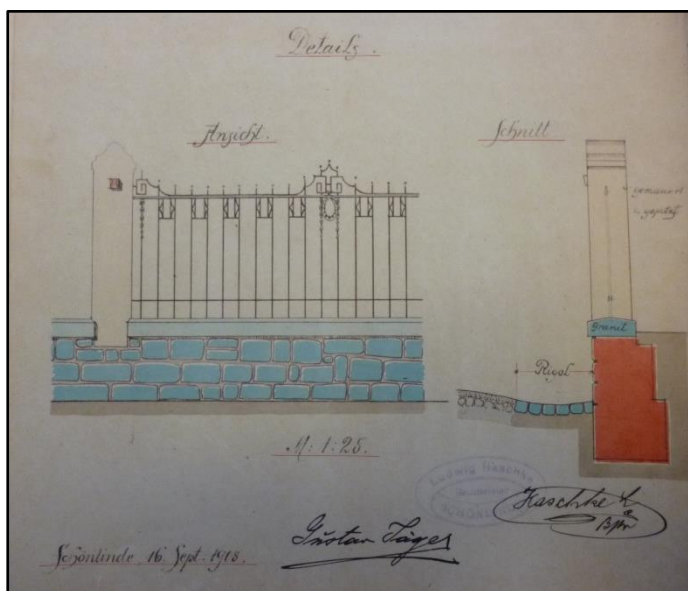
Obr. 47

Půdorys prvního patra.

(Okrasní archiv Děčín)

Obr. 48

Speciální návrh plotu zahrady.

(Okrasní archiv Děčín)